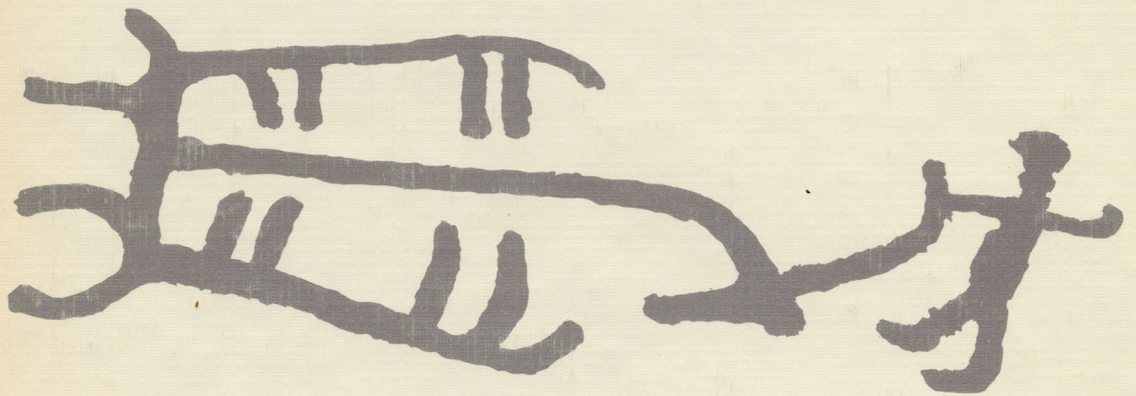

KUML

1968

KUML

ÅRBOG FOR JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB

1967

*With Summaries in English
Mit deutschen Zusammenfassungen*

UNIVERSITETSFORLAGET I ÅRHUS

1968

Omslag:

Helleristning fra Valla Östergård, Bohuslän
(efter P. V. Glob).

Redaktion:

POUL KJÆRUM

Copyright 1969

by

Jysk Arkæologisk Selskab

Printed in Denmark

by

Aarhus Stiftsbogtrykkerie A/S

INDHOLD/CONTENTS

<i>Kjeld DE Fine Licht: Om Hansted kirke</i>	9
Hansted Church	22
<i>E. Levin Nielsen: Pedersstræde i Viborg. Købstadarkæologiske undersø- gelser 1966/67</i>	23
Pedersstræde in Viborg. Archäologische Untersuchungen der Stadt Viborg	72
<i>Ulrik Møhl: Knoglematerialet fra Pedersstræde i Viborg</i>	83
<i>Jørgen Jensen: Et jysk ravfund. Ravhandelen i yngre bronzealder</i>	93
Ein jütländischer Bernsteinfund	105
<i>Peter Seeberg: Hvolris. Et neolitisk kompleks</i>	111
Hvolris. Ein neolithischer Komplex	135
<i>Lennart Edelberg: Ard og åg i Nuristan</i>	137
Ard and Yoke in Nuristan	151
<i>Karen Frifelt: Arkæologiske undersøgelser på Oman halvøen</i>	159
Archaeological investigations in the Oman peninsula	170
Jysk Arkæologisk Selskab	176

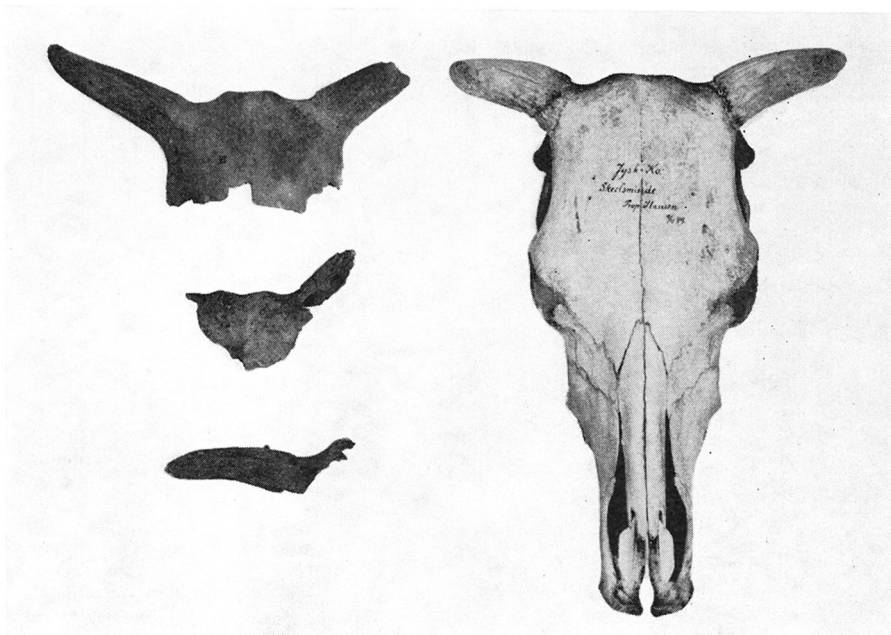

Fig. 1. Nakkedele med stejler af oxer fra Viborg, øverst fra gruppe VI, i midten fra gruppe XI og nederst fra gruppe I. Til sammenligning en hovedskal af jysk ko fra 1849. Størrelse 1:4.
Cervical parts with horn-cores of the oxen from Viborg. Above: from group 6, centre: from group 11, below: from group 1. For comparison the cranium of a cow from Jutland, 1849. 1:4.

KNOGLEMATERIALET FRA PEDERSSTRÆDE I VIBORG

AF ULRİK MØHL

Ved Viborg Stiftsmuseums udgravning i årene 1966–67 af en plads i Store Sct. Pedersstræde i Viborg er fremkommet en del knogler, som er tilsendt Zoologisk Museum i København til bestemmelse og publicering, og som senere vil blive opbevaret i Viborg Stiftsmuseum (V. S. M. 11. B).

De udgravede bebyggelser spænder i tid, på dette sted, fra 700-årene op til nutiden; det ældste knoglemateriale, der fandtes i lag ca. 10–30 cm over den oprindelige overflade, stammer fra 800–1000-tallene, og det yngste fra 15–1600-tallene. Der er således fund fra vikingetid, middelalder og renaissance; men materialet er talmæssigt ikke af en sådan størrelse, at det åbner mulighed for statistiske beregninger af eventuelle forskydninger disse perioder imellem.

I alt er indsendt 580 knogledele, hvoraf 516 er bestemt til art, medens resten er frasorteret som ubestemmelige.

Det er, som venteligt fra disse perioder og fra en byudgravning, husdyrene, der præger fundet; i dette tilfælde så klart udtalt, at tamformerne udgør over 99 % af samtlige knogler, medens den vilde fauna kun er repræsenteret ved

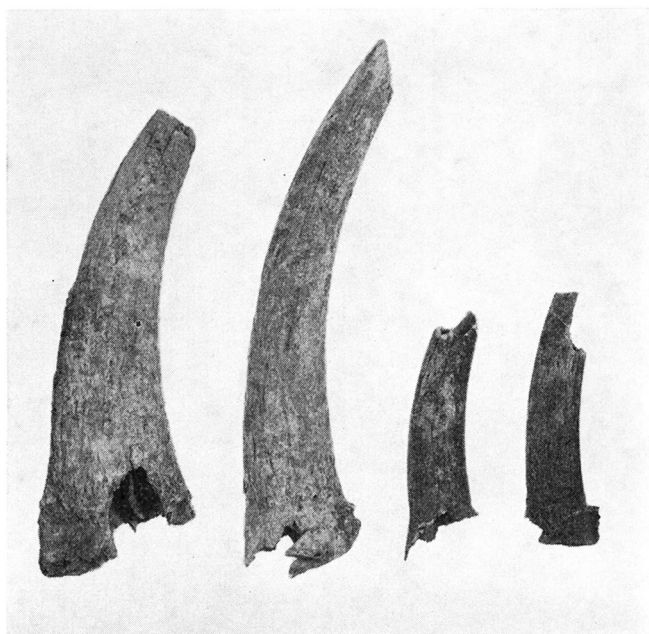

Fig. 2. Hornstejer af geder fra Viborg. Til venstre af to bukke ($\delta\delta$) fra gruppe V, til højre af to geder (♀♀) fra gruppe II og XI. Størrelse 1:2,5.

Horn-cores of goats from Viborg. Left: of 2 males from group 5, right: of 2 females from groups 2 and 11. 1:2.5.

ca. 0,8 %, fordelt på 3 arter. Bevaringstilstanden er ret god, og knoglematerialet som sådant er velbevaret, men knoglerne er som vanligt – når der er tale om udsmid fra måltiderne o. l. – knuste, overhuggede eller på anden måde søndrede som følge af partering, marvspaltning eller udsavning af specielle knoglestykker til benarbejder.

Denne søndring af knoglerne er dog ikke særlig udpræget for dette fonds vedkommende, og enkelte knogler er hele eller kun brudte få steder.

Hvorvidt fundet udelukkende består af knogler fra husholdningen kan ikke afgøres, men hovedparten af materialet må dog utvivlsomt betegnes som sådanne; derimod kan det næppe udelukkes, at selvdøde dyr, hvoraf skind, horn og knogler har kunnet anvendes, også indgår i materialet.

Skeletter in situ er ikke fundet; dog er der i gruppe VIII (der repræsenterer 800–1000-tallene) fremkommet sammenhørende hvirvler af rygsøjler m. m. både af oxer og hest.

En enkelt knogle er »færdselsslidt«; (således betegnes knogler, der har ligget fremme på »gader og stræder«, hvor de har været underkastet slitage af den derværende trafik (mennesker, dyr og vogne)), alle sider og kanter er afslidt og skrammede; et kendt fænomen fra byudgravninger, sådanne knogler minder i alt væsentligt om elvtransporterede eller strandrullede knogler. Omtalte knogle, en øvre del af et skinneben af en hest, fra gruppe XI, er yderligere klart oversavet; man har udnyttet det nedenfor liggende stykke af diafysen (knoglestammen). Det samme gælder en anden hesteknogle (fra gruppe II), hvor et mellemfodsben er oversavet over nedre ende, også her er det den velegnede

rette del af diafysen, man har ønsket at anvende, medens den nedre del med tilhørende tre tåled er udsmidt samlet. Disse oversavede fragmenter er således »spildprodukter«, og man kunne tænke sig, at en benmager har haft til huse i nærheden. Det er næppe tilfældigt, at begge oversavede knoglestykker er af hest. Hesteknogler har, hvad andre udgravninger viser, været mere foretrukket end oxeknogler til forskellige bearbejdede, og man må formode, at såvel form som navnlig stof har sine fordele.

Artsliste og fragmentantal

	Hele fundet		Kronologisk opdeling			
			800–1000 tallene	11–1200 tallene	13–1400 tallene	15–1600 tallene
	Frag- men- ter	%	Gruppe I–VIII	Gruppe IX	Gruppe X	Gruppe XI
<i>Tamformer:</i>						
Oxe. <i>Bos t. domesticus</i>	271	52,7	175	15	42	39
Får. <i>Ovis aries</i>	120	23,4	62	35	22	1
Ged. <i>Capra hircus</i>	7	1,3	6	0	0	1
Svin. <i>Sus sc. domesticus</i>	57	11,1	36	5	8	8
Hest. <i>Equus caballus</i>	43	8,4	38	1	0	4
Hund. <i>Canis familiaris</i>	10	1,9	4	0	1	5
Kat. <i>Felis domesticus</i>	1	0,2	1	0	0	0
Gås. <i>Anser (domesticus)</i>	3	0,6	3	0	0	0
Tamformer i alt	512					
<i>Vildformer:</i>						
Kronhjort. <i>Cervus elaphus</i>	2		2	0	0	0
Hare. <i>Lepus europaeus</i>	1		0	0	1	0
Krage. <i>Corvus corone</i>	1		1	0	0	0
Vildformer i alt	4					
Samlet fragmentantal	516		328	56	74	58

Af ovenstående skema fremgår, at oxeknogler klart dominerer fundet med 271 fragmenter, eller godt 52 % af samtlige husdyrknogler, hvorefter følger får, svin og hest.

Skemaets opdeling i kronologiske afsnit (efter opgivelse fra Viborg Stifts-museum) viser materialets mere nuancerede tidsfæstelse; men antallet af knogler i de enkelte perioder er, som tidligere nævnt, for sparsomt til, at man tør drage slutninger om forskydninger inden for husdyrhødet; små, ganske lokale, ændringer i beboelsen kan give mistydende store udslag.

Tamoxe. *Bos taurus domesticus*

De mange oxeknogler, som i fragmenter repræsenterer dele fra hele skelettet, viser megen variation i såvel individstørrelse som ontogenetisk alder, og nogen foretrukket slagtealder kan ikke påvises.

Med hensyn til type og udseende af disse oxer kan knoglernes størrelse i nogen grad danne sammenligningsbasis. Og de to nakkedele med påsiddende hornstejler samt fire afbrudte stejler giver et vist habituelt indtryk. Disse stejler stammer fra voksne, men små køer, der må henføres til *longifrons*-typen; den i disse perioder oftest forekommende oxetype. Det var ret små oxer, ofte mindre end nutidens Jersey-ko; men i modsætning til denne havde de et langt, smalt hoved med små temmelig rette hornstejler, der ofte viste bagud og opad – ikke ulig zebuoxens.

Disse nakkedele med stejler virker ofte så forbavsende små, at man umiddelbart fejlfornemmer dyrets størrelse, om ikke andre knogler var til stede og kunne retlede en. Søger man blandt kranier af »nutidige« typer en parallel til sådanne nakkedele, vil man finde, at den bageste del af kraniet af en ko af jysk race fra 1849 (Skeelsminde) viser tilsvarende størrelse som nakkedelen fra gruppe VI (fig. 1 øverst til v.), og at det er den lange »ansigtsdel«, man har vanskeligt ved at tilslutte i sin vurdering.

I samme figur ses andre nakkedele og stejler fra Viborg med omtalte jyske ko til sammenligning. Nakkedelen fra gruppe XI (til v. i midten) (15–1600-tallene) er væsentligt mindre end den ovenfor omtalte fra gruppe VI (800–1000-tallene), men svarer meget nøje til de små oxer fra middelalderen og senere, der kendes fra talrige udgravninger, og som man fristes til at betragte som »kummerformer« af unaturlig ringe størrelse, som følge af dårlige leveforhold.

Af andre holdepunkter for en størrelsesvurdering findes dele af to underkæber, hvor kindtænderne findes *in situ*, og hvor længden af disse tandrækker (p. 2–m. 3) måler 132 mm (gruppe V) og 131 mm (gruppe XI), medens koen fra Skeelsminde 1849 kun måler 116 mm (dette kranium synes dog at have uforholdsmæssigt små tænder); samme mål for en nutidig ko af sortbroget dansk race (Rødning 1955) viser en længde på 157 mm, medens en Jersey-ko (CN 1391) måler 124 mm.

Fundets 6 mellemfodsben af voksne dyr viser en længdevariation mellem 174 og 204 mm, hvor en nutidig Jersey-ko måler 205 mm og rød dansk malke-race 228 mm (tabel I).

Tabel I
Tamoxe. *Bos taurus domesticus*

Mellemhånd (<i>metacarpus</i>)	Mål i mm				
	Tidsperiode	Total længde	Proximal bredde	Midt bredde	Distal bredde
Viborg gruppe III	800–1000 tallene	174	45	24	47
– – V	– – –	188	57	31	57
– – V	– – –	187	55	30	55
– – V	– – –	204	58	33	60
– – VI	– – –	184	50	26	50
– – IX	1100–1200 tallene	174	50	25	50
Jersey ♀ (CN 1391) Danmark . . .	1928	206	57	29	57
Sortbroget Jysk ♀	1956	223	75	40	69
Rød Dansk ♀	1953	228	65	40	65

Størrelsen af disse Viborg-oxer ligger således nær Jersey-koens, men de har haft et længere og slankere hoved, hvorved de habituelt har mindet mere om nutidigt dansk kvæg.

Får. *Ovis aries*

Næst oxerne viser fårene det største fragmentantal, og man må regne med får som et ikke uvæsentligt led i ernæringen. At de ikke alene har været uldproducerende fremgår af, at hovedparten af knoglerne stammer fra ganske unge dyr. Gruppe III og IX har således hver 3 underkæber med mælkætænder og gruppe IX desuden 5 afhuggede stejler af vædderlam; ligeså findes adskillige juvenile lemmeknogler med frie epifyser – kort sagt: lammesteg.

Men også enkelte voksne eller gamle individer forekommer, blandt andet findes to underkæber i gruppe VI med det blivende tandsæt i slid. Længden af disses to tandrækker (p. 2–m. 3) er henholdsvis 72 og 74 mm, mål der falder indenfor variationen af nutidige islandske fårs, hvor, til eksempel, en ♀ (CN 2143) måler 70 mm og en ♂ (CN 2144) 75 mm.

Fra samme gruppe findes også en afhugget, kraftig og stærkt krummet stejle af en vædder; omkredsen af denne stejle ved basis er 150 mm.

Det er næsten en regel, at stejler er afhugget ved basis og på flere af de her nævnte stykker ses tydelige hugspor, hvilket selvsagt også forekommer på de få bevarede kraniedele. Formentlig har hornskeden af såvel oxer som får og geder fundet anvendelse i forskelligt øjemed; men også afflåningen af skindet lattes væsentligt, om hornene er afhugget inden. Tidspunktet for afhugningen lader sig desværre ikke efterwise osteologisk.

Ged. *Capra hircus*

Også geden er påvist i flere tilfælde, talrigest i grupperne fra 800–1000-tallene, og hovedsagelig ved afbrudte hornstejler. Særlig bukkens lange, svagt buede eller sabelformede stejler virker imponerende med længder op mod 30 cm; men også gedens (♀) langt mindre og blidere formede stejler forekommer. De viser tilsammen, at det har været voksne dyr, fig. 2.

Sandsynligt er det, at geder har været holdt i byens umiddelbare nærhed; mere for mælkens skyld end til slagtebrug, i lighed med nutidens udnyttelse.

Tamsvin. *Sus scrofa domesticus*

Svinets knogler forekommer i lag fra alle perioder, men ikke særlig talrigt. Som det oftest er tilfældet, stammer de fleste af knoglerne fra unge dyr; kun enkelte kæber vidner om aldre på ca. 2 år, og samtidig om ret små dyr. Således måler de to nedre bageste kindtænder (m. 3) i længde 29 og 33 mm i disse kæber, der stammer fra 800–1000-tallene. Til sammenligning kan anføres, at 11 nedre m. 3 fra Sorte Muld, Bornholm, ca. 500 e. Kr., varierer mellem 28 og 36 mm (Møhl 1957: 292), medens 9 tænder fra Næsholm (1230–1330) har mål, der ligger mellem 24 og 33 mm (Møhl 1961: 416). Disse svin fra Viborg ligger således indenfor den normale variation af vore gamle tamsvin.

Hest. *Equus caballus*

Knogler af heste er fundet i ret stort antal, næsten lige så talrigt som af svinet, hvad ikke er normalt. Årsagen til dette forhold er ikke klar.

Enkelte knogler viser en søndring, der tyder på, at marven har været udtaget, andre knogler er, som tidligere nævnt, oversavede med praktisk udnyttelse af knoglestammen for øje. Fra gruppe VIII er fundet en samlet række hvirvler, i alt 8, der når fra de bageste brysthvirvler over samtlige lændehvirvler til og med forreste del af korsbenet, altså den del af ryggen, hvor »fileten« ligger. Om man tør tænke så prosaisk, er det sandsynligt, at man af dette stykke har udskåret fileten til røgning og skaffet sig af med knoglerne samlet bagefter. Røgning var i ældre tider en meget anvendt bevaringsmåde for kød.

Yderligere fandtes i denne gruppe (VIII) også en halshvirvel samt to ribben af hest, og påfaldende nok også en, i det væsentlige sammenhørende, række hvirvler (20 stk.) af en tamoxe.

Hund. *Canis familiaris*

Hunden er påvist ved fund af 10 knogledele, der stammer fra grupperne IV, VI, X og XI; både en del af et kranium og lemmeknogler samt ribben forekommer, og viser tilsammen hunde af meget varierende størrelse.

Fra gruppe IV findes et spoleben (*radius*) af en stor langbenet hund, der, ifølge denne knogles udseende, ret nøje svarer til vor tids »hønsehund«. Længden af dette spoleben er 190 mm, medens øvre bredde måler 20 mm, midtbredden 15 og nedre bredde 24 mm (transversalt); tilsvarende mål for en nutidig hønsehund (k. 12) er henholdsvis 192, 20, 15 og 26 mm. Derimod er et andet spoleben (gruppe X) og et lårben (*femur* (gruppe VI)) væsentligt mindre og har tilhørt hunde, der i størrelse bedst kan sammenlignes med Labradorhunden.

Som det vigtigste står fundet af et fragmenteret kranium (÷ nakkedel) fra gruppe VI, fig. 3. Dette kranium er af en voksen, men ikke særlig gammel hund; dog ses tandslid tydeligt på rov- og knudetænder, men ganske påfaldende, langt stærkere på tænderne i højre end på tænderne i venstre side. Kraniets sømme er endnu ikke sammenvoksede og nakkekammen (*crista sagittalis*) er ikke udviklet, omend denne på det foreliggende alderstrin burde være klart fremtrædende. Kraniet har tilhørt en middelstor hund, større end en puddel eller Labrador-hund, men mindre end en hønsehund eller colley. Efter sammenligning med et ret stort recent materiale kan ingen nutidig hund siges at have de samme proportioner af kraniet som det foreliggende; dette har været ret langt og smalt, blidt og harmonisk formet med særdeles svage *postorbitalprocesser* og en lille kindbuebredde, men med en rummelig hjernekasse og et ganske jævnt pandefald mod snuden. Det er navnlig mangelen på »pandestop« samt den smalle pande over øjnene, der er karakteristisk for denne Viborg-hund. Kraniets længde er, så vidt det lader sig beregne, ca. 185 mm, og kindbuebredden 102 mm. Tænderne er små, rovtanden (p. 4) har en længde på 18 mm og knudetanden (m. 1) måler $12,8 \times 14$ mm (længde \times bredde).

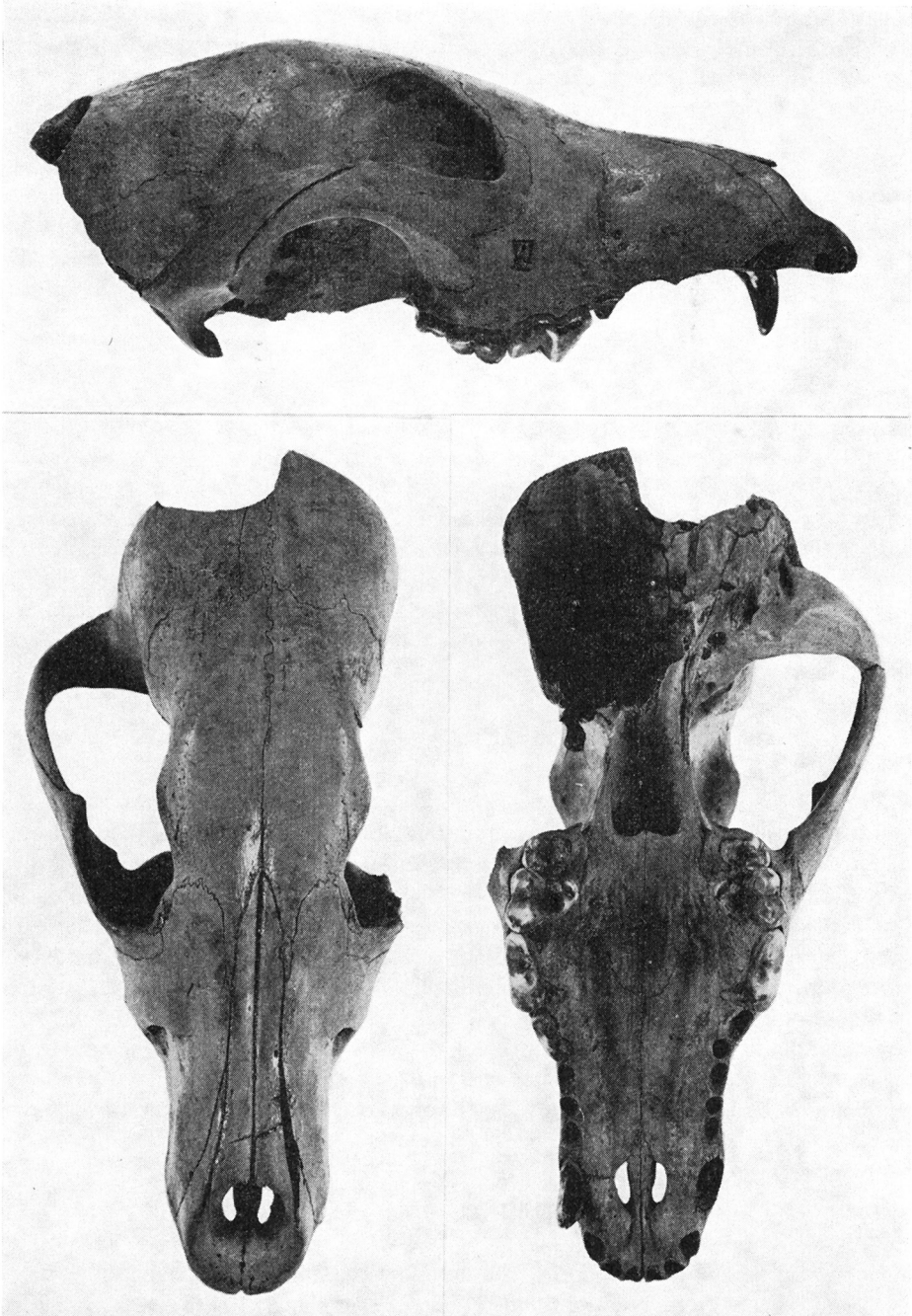

Fig. 3. Hovedskal (÷ nakkedel) af hunden fra gruppe VI (800–1000-tallene). Største målelige
længde = 177 mm.
Cranium (minus cervix) of the dog from group 6. 9th–11th century. Maximum measurable length
177 mm.

Hele tandrækkens længde, målt fra første fortands (i. 1) ydre alveolerand (pro-
stion) til bageste kindtands (m. 2) bagrand, er 93 mm, og den største bredde af
mundhulen, målt mellem rovtændernes ydersider på overkæben, er 55 mm.

På denne hovedskal ses et smalt og skarpt hugspor over snuden, det forløber
skråt over begge næseben og kan spores på venstre overkæbe (fig. 3). Dette
hugspor står klart og rent, uden tegn på regeneration, og det er ikke sand-
synligt, at det er påført dyret i levende live, så lidt som det kan begrundes
i en eventuel afflåning af skindet, hvilket man ofte ser markeret ved mange
fine tværgående snitmærker over snuden; det herværende spor bærer mere til-
fældighedernes præg.

Tamkat. *Felis domesticus*

Kun en enkelt knogle er fremkommet, nemlig et spoleben (*radius*) fra gruppe
III (900–1000-tallene); det stammer fra et sodpræget bundlag i hustomt VII.
Knoglen mangler sin nedre del og er af et yngre, ret lille individ. Mere end at
konstatere arten kan denne knogledele dog ikke danne basis for; men dette er
også i sig selv væsentligt. Sikkert tidsfæstede fund af tamkatteknogler her fra
landet er yderst fåtallige, og fra før vikingetid kendes ingen (Møhl 1961: 396);
men i et fund fra Århus (endnu upubliceret) findes enkelte knogler af tamkat,
også fra vikingetid. Således hører denne Viborg-kat, indtil videre, til et af de
ældste fund.

Gås. *Anser sp.*

Foruden ovennævnte sikre tamformer findes tre knogledele af gås, der ikke,
ved osteologiske karakterer, adskiller sig fra vildformen. Disse fragmenter stam-
mer fra grupperne II, III og VII og repræsenterer mindst to individer (to højre
overarme (*humeri*)).

De primitive tamformer af såvel gæs som ænder kan sjældent skelnes fra
vildformerne på morfologisk grundlag; men hvis de optræder i påfaldende
stort antal i forhold til den øvrige avifauna i fundet, må man formode, at der
er tale om tamformer.

I relation til kulturperioden og i det forhold, at der i det før nævnte fund
fra Århus er fundet knogler i stort antal af gæs fra samme tid, er det sandsyn-
ligt, at der også her i vikingetidens Viborg er tale om tamgæs (*Anser anser
domesticus*).

Vildformer.

Af den vilde fauna som sådan giver dette fund intet indtryk, da denne kate-
gori kun er repræsenteret ved mindre end 1 % af den samlede knoglemængde.

Der findes tre arter: kronhjort (*Cervus elaphus*), hare (*Lepus europaeus*) og
krage (*Corvus corone*), og af disse er kun fire fragmenter fremkommet.

Af kronhjorten er der foruden en spids af en tak også fundet en øvre ende

af et spoleben (*radius*); dette er overslået og viser et hugmærke på forsiden. Begge knogledele stammer fra 800–1000-tallene.

Hareknoglen er et lårben (*femur*), øvre ende, og det er fremkommet i en gruppe fra 13–1400-tallene. Fund af subfossile hareknogler er påfaldende få; ganske enkelte kendes fra stenalderen og kun lidt flere fra de efterfølgende perioder (Møhl 1961: 376).

Fra gruppe VI er påvist et skinneben (*tibiotarsus*) formentlig af krage; men muligheden for råge kan ikke morfologisk udelukkes. Begge arter kan tænkes at forekomme. Fund af krage er kendt (omend sparsomt) fra stenalderen (Winge 1903: 104) og senere; medens rågen må formodes at være en meget sen indvandrer, tilknyttet agerlandet og ifølge Løppenthin (1967: 502) først kan tænkes at være indvandret omkring 11–1200-tallene.

Bortset fra tamdyrenes klare dominans er det vanskeligt, på et så lille materiale fordelt over et så stort tidsinterval (800–1600) at finde karakteristika for det samlede fund.

For vikingetiden (grupperne I–VIII) kunne man måske fremhæve de forholdsvis mange knogler af heste, og fælles for alle perioder, det ret beskedne svinehold i sammenligning med oxer og får. Men som tidligere nævnt, giver små tilfældigheder så store udslag i et begrænset materiale som det foreliggende, at man bør afholde sig fra videregående slutninger.

Summary

The above zoological survey is based on a minor bone collection (516 fragments) from a town excavation in Viborg. The material spans the period between the 9th and the 17th century, i. e., the Viking Age, Middle Age and the Renaissance, and is absolutely dominated by the domestic animals, which represent over 99 % of the bones from this excavation.

As usual, the majority of the bones are broken due to such things as splitting of the bones to get at the marrow, but also other "work signs" are noticeable, such as sawn off bone ends with waste products which indicate that the diaphysis was used for various bone crafts. Horncores of sheep and oxen are also often found sawn off or cut off at the basis, either because the horn itself has been utilized for various purposes, as has been done up to the present time, or because the skinning could be facilitated in this way, but a combination of these two circumstances is perhaps the right explanation.

We can say very little about the quantitative relationships among the domestic animals in the various periods (Table p. 85), as the sparse material when considered over a long period cannot provide even a somewhat safe basis.

The ox bones, which represent about 52 % of all the bones of domestic animals, show a great variation both as regards the size of the individual and the ontogenetic age, and there is no indication for a preferred age for slaughtering.

The ox is usually of the small *longifrons* type with the small horns and long "face" (fig. 1) which dominates in these periods, probably most pronounced in material from town excavations where the milk cows form the majority, whereas the heavier bullocks used in agriculture together with the always less numerous bulls are not so often found in this kind of material.

According to measurements of six metatarsal bones these individuals correspond in size to the present Jersey cows.

After the oxen, the sheep are represented by the largest number of fragments, mainly originating from young rams, from which one may conclude that they must have played quite an important role as food supply.

The sheep is of the well known and widely distributed goathorned type (*Ovis aries palustris*) which is also found today, e. g., on the Faroe Islands and several other places.

Bones of goats were also found (fig. 2), and although the bones of this kind always occur far more sparsely than the sheep's, they are nevertheless fairly frequently found in town excavations and it is supposed that owing to their small size and modest way of living they were used as a milk source (compare with present day goat keeping in many South European villages).

In the case of the pig the same applies as for the sheep, i. e., its value as food supply is evident since the majority of the bones originate from young animals. The size of pigs from Viborg falls within the variation of other subfossil stocks from the given period (Viking Age to Renaissance). Two lower hind molar teeth (m3) measure 29 and 33 mm in length, respectively, which indicates that the pig was not very big.

Regarding the horse there is little to tell, but its bones occur somewhat more frequently than normal and a few bones show splitting of the marrow whereas others are sawn over for the purpose of utilizing the diaphysis. In comparison with other finds, bones of horses from Viborg seem to be the preferred raw material for bone crafts.

The dog has been traced in several limb bones, varying strongly in size, as well as a fragmentary cranium (fig. 3) which shows a small and gently formed head without frontal stop and with unusually weakly developed postorbital processes.

A single bone (*radius*) of the domestic cat was found in layers from the 10th–11th century; this is one of the earliest reliably dated finds in Denmark.

Also a few bones of geese were found. These probably originate from domestic geese, which have been established with certainty in other town excavations from the same time.

Of the wild fauna there are so few fragments that they here are only listed as species: Red Deer, *Cervus elaphus* (2 fragments), Brown Hare, *Lepus europaeus* (1 fragment), Hooded Crow, *Corvus corone* (1 fragment), these all being species which are known from periods before and after the ones described here.

U. Møhl,
Zoologisk Museum,
København.

LITTERATUR

- Løppenthin, B., 1967: Danske Ynglefugle i Fortid og Nutid. – Acta historica Scientiarum Naturalium et Medicinalium vol. 19. Odense.
- Møhl, U., 1957: Zoologisk Gennemgang af Knoglematerialet fra Jernalderbopladserne Dalshøj og Sorte Muld, Bornholm (p. 179–318) i O. Klint-Jensen: Bornholm i Folkevandringstiden. Nationalmuseets skrifter, større beretninger II. København.
- Møhl, U., 1961: Oversigt over Dyreknoget fra Næsholm (p. 364–429) i Vilh. Ia Cour: Næsholm, Nationalmuseet. København.